

Çözölemeyen Düğüm: Kosova ve Sırbıstan Gerginliğı ve Türkiye'nin Rolü

Fatmatü Zehra Taş

Çözölemeyen Düğüm:Kosova ve Sırbistan Gerginliğı ve Türkiye'nin Rolü

Giriş

Kosova ve Sırbistan hattında on yıllardır çözölemeyen krizler, farklı şekil ve isimlere bürünerek kendini sık sık hatırlatmakta. Son dönemde gerginliğın boyutu ise sokaklarda çatışma seslerini beraberinde getiren seçim kriziyle daha da arttı. Hatta olaylar, uluslararası örgütlerin de sürece dahil olacak seviyeye kadar çıkarken Türkiye'nin de NATO kapsamında bölgeye asker göndermesiyle neticelendi. Peki Kosova ve Sırbistan arasındaki bu mesele gelecek vadede nerelere varabilir? Etno-federal sistemler Balkanlar bölgesi için gerçek bir çözüm olur mu? Bunu anlayabilmek için öncelikle sık sık tekrar eden gerginliklerin arkasında yatan esas sebepler neler ve bunların sürece etkisi nasıl olmuştu bu etmenleri hatırlamakta fayda var.

Şekil 1: <https://www.sondakika.com/dunya/haber-kosova-da-arnavut-belediye-baskani-protestolari-si-15972440/>

Ne Olmuştur?

23 Nisan 2023'te Kosova'nın kuzeyinde daha çok Sırp azınlığın yaşadığı Zubin Potok, Leposavic ve Zvečan belediyelerinde olağanüstü yerel seçimler gerçekleşmiş fakat bu seçimleri Sırp lar boykot etmişti. Sırp ların boykot kararının neticesinde bölgede belediye başkanlığını kazananlar ise Arnavutlar oldu. Fakat Arnavut belediye başkanlarının 26 Mayıs 2023'te göreve başlamak için belediye binalarına geçeceği gün ise Kosovalı Sırp lar ve polis arasında gerginlik oluştu. Devamındaki günlerde süregelen protestolarda, göstericilerle Kosova polisi ve NATO'nun Kosova'daki Barış Gücü (KFOR) ekipleri arasında geçen arbedeler sonucunda 30'dan fazla KFOR askeri ve 52'den fazla gösterici yaralandı.¹ Kosova içindeki bu duruma karşı Sırbistan, Kosova sınırına ordu birliklerini gönderdi ve iki ülke arasındaki gerilimin büyüyeceği noktasındaki endişeler hem AB ülkelerini hem de diğer ülkelerini sınır hattında yaşanan bu gerilimin düşürülmesi için bir dizi tedbirler almaya itti.

Kosovalı Sırp lar Seçimi Neden Boykot Etti?

Sırp ların belediye seçimlerini boykot kararının arkasında Kosova-Sırbistan arasındaki plaka krizi varken, temelinde ise Kosovalı Sırp ların kendilerini Kosova'ya değil Sırbistan'a ait görmesi yatmakta.

Kosova 2008'de bağımsızlığını ilan etmesine rağmen Kosovalı Sırp ların plakalarının Sırbistan'a ait olması, Kosova'nın memnun olduğu bir durum değildi. Kosova ilk olarak Eylül 2021 yılında Sırbistan plakalı araçların geçişlerine izin verilmeyeceğini duyurmuş ve bu durum Sırbistan'la Kosova sınırında konuşlanan ordu birlikleriyle tansiyon o dönemde de yükselmişti. Fakat ardından AB arabuluculuğunda plaka kararı 2022 yılına ertelenmişti.

¹ Melfem Uysal, "Balkanlar'da Bitmeyen Hesaplaşma: Kosova'da neler oluyor?", NTV, 21 Haziran 2023, <https://www.ntv.com.tr/dunya/balkanlarda-bitmeyen-hesaplasma-kosovada-neler-oluyor,EQYUc0lvK0iNLJbdLp8FIA> (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023)

2022’de de yeniden gündeme gelen plaka meselesinde ise Sırp protestocular ağır taşıtlarla sınır kapılarına giden yolları kapatmış ve yaşanan arbede ve şiddetten ötürü sınır geçişleri bir süreliğine kapatılmıştı.² Bunun yanı sıra Kosovalı Sırlar plaka meselesini protesto etmek için Kasım 2022’de merkezi ve yerel kurumlardan da çekildiklerini açıklamış hatta istifa eden Sırp kökenli polislerin yerine de AB güvenlik güçlerinin geçtiği görülmüştü.³

Sırların yönetimden çekilerek durumu boykot etmesiyle Kosova’nın kuzeyindeki belediyelerde boşalan koltukları doldurmak amacıyla olağanüstü yerel seçimlere gidilmesi kararlaştırıldı. Fakat bu seçimler, güvenlik riski sebebiyle en son Nisan 2023’e ertelenmişti.

Geçtiğimiz Nisan ayında gerçekleşen seçimlerde de boykotunu sürdüren Kosovalı Sırlar, seçimi Arnavutların kazanmasıyla protestolara başlamış ve süreç bu şekilde devam etmişti. Fakat Kosova Sırbistan arasında yaşanan gerginliklerin ana sebebini nedir diye düşünüldüğünde ne sadece “plaka krizi” ne de “seçim süreçleri” olarak yanıt vermek doğru olmayacaktır. Esas problem, iki ülke arasında yıllardır süregelen Kosova’nın bağımsızlığını tanıyıp tanımama problemidir.

Kosova’nın Temel Problemi

Kosova bağımsızlığını 2008 yılında duyurdu ve o günden bugüne 116 ülke tarafından⁴ tanınmasına rağmen hâlâ bağımsızlığıyla ilgili sorunlarla uğraşmaya devam ediyor. Kosova’nın çoğunluğu Arnavutlardan oluşmakta fakat en büyük azınlık olan Sırlar, kendisini Kosova devletine ait görmezken elektrik faturası, vergiler gibi ödemelerini de bağımsızlıklarını tanımadıkları bu devlete ödemeyeceklerini söylüyor. Kosova nüfusunun yaklaşık yüzde 5’ini oluşturan bu

2 “Kosova-Sırbistan Gerginliği: İki Ülke Arasında Neler Yaşandı?”, BBC News Türkçe, 2 Ağustos 2023, <https://www.bbc.com/turkce/articles/c28gzrj70p7o> (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2023)

3 “Kosova’da Plaka Krizi: İstifa Eden Sırp Kökenli Polislerin Yerine AB Güvenlik Güçleri Geçti”, Euronews, Son Güncelleme: 19 Kasım 2022, <https://tr.euronews.com/2022/11/19/kosovada-plaka-krizi-istifa-eden-sirp-kokenli-polislerin-yerine-ab-guvenlik-gucleri-gecti> (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2023)

4 “Avrupa’nın En Genç Ülkesi Kosova 11 Yaşında”, Anadolu Ajansı, 17 Şubat 2019.

grup aynı zamanda birçok bakımdan da Sırbistan'ın desteğini almaya devam etmekte.⁵ Hâl böyle olunca ülke, hem içeride hem de dışarıda bağımsızlığını tanımayan kesimlerle mücadele içine girmek zorunda kalıyor.

Kosova bağımsızlık mücadelesiyle ilgili süreç aslında çok daha eski tarihlere gidiyor. Tarihte beş asır boyunca Osmanlı idaresinde kalan Kosova bölgesi, sonraki süreçte de Yugoslavya'nın içinde yer almaktaydı. Sosyalist bir Cumhuriyet olan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti döneminde Kosova özerk bir bölgeydi. Bu federal cumhuriyet, özerk bölgelere birlikten ayrılma yetkisi tanımıyordu fakat Kosova, mecliste doğrudan temsil ediliyor ve kendi yasama-yürütme ve yargı organlarını da bulundurabiliyordu. Bunun yanı sıra bölgede yaşayan Arnavutlara da geniş haklar tanınmıştı.⁶

Altı federal cumhuriyet ve 2 özerk bölgeden oluşan YSFC uzun seneler bu şekilde bir arada kalabilmişti. Fakat Yugoslavya'nın geçirdiği değişim ve dönüşüm, Kosova'yı da etkilemişti.

Sırbistan'a Nato Müdahalesi ve Kosova

Milliyetçiliklerin güçlendiği, "Büyük Hırvatistan", "Büyük Arnavutluk" gibi yeni sloganların ortaya çıktığı dönemde Kosova da bu sloganların arasında "Büyük Sırbistan" hedefinin ortasında kaldı. Yugoslavya bu sloganlarla beraber parçalanmaya doğru giderken, Sırbistan, Kosova'nın özerkliğini kaldırdığını ve doğrudan Belgrad yönetimine bağladığını duyurdu. Kosova'nın özerkliğinin tek taraflı olarak kaldırılması anayasaya aykırı olduğu için Kosova da 1890 yılında bağımsızlığını ilan etti. Ancak Sırp yönetimi bu bağımsızlığı tanımadığını bildirdi. Devamında gelen süreç ise Arnavutlar için baskı ve zorluklar dönemi olacaktı...⁷ Yugoslavya'dan ayrılan Slovenya ve Hırvatistan'ın ardından Bosna-Hersek de bağımsızlığını

5 "Kosova-Sırbistan Gerginliği Neden Devam Ediyor?", VOA Türkçe, 1 Haziran 2023, <https://www.voaturkce.com/a/kosova-sirbistan-gerginligi-neden-devam-ediyor-/7118597.html#:~:text=S%C4%B1rplar%2C%20Kosova'ya%20tamamen%20entegre,emeklilik%20maa%C5%9Flar%C4%B1n%20azalmas%C4%B1ndan%20endi%C5%9Fe%20ediyor> (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2023)

6 "Kosova'nın Bağımsızlığı: Sürecin Tarihsel Analizi", TASAM, 18 Şubat 2008, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/800/kosovanin_bagimsizligi_surecin_tarihsel_analizi (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023)

7 "a.g.m"

elde etmesin diye Sırp yönetimin Boşnak Müslümanlara karşı başlattığı soykırım 1992-1995 yılları arasında binlerce Boşnak'ın şehit olmasıyla ve kaybolmasıyla sonuçlandı. Dünyanın gözü önünde gerçekleşen bu soykırım sürecinde BM'nin sessizliği dünya kamuoyunda büyük tepki topladı. Bu acı ve ağır tecrübenin ardından ABD ve Avrupalı diğer bazı devletler, Kosova Savaşı'nda da Arnavutlara karşı benzer bir durumun gerçekleşme ihtimaline karşı 1998 yılında Sırlara ultimatom verdi. Bu ultimatom Sırbistan tarafından dikkate alınmayınca 1999 yılında NATO Kosova'ya müdahale etti ve Sırbistan askeri gücünü Kosova topraklarından çekmek durumunda kaldı. Böylelikle de Kosova'da BM'nin ve NATO'nun himaye dönemi başlamış oldu.

Bağımsızlığa Giden Süreç

Kosova, BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararıyla Sırbistan'ın bir parçası kabul edilse de Sırbistan'ın Kosova üzerindeki denetimi kaldırılmıştı. ⁸2006 yılına gelindiğindeyse Kosova'nın statüsü hakkındaki tartışmalar başlamış ve 2007'de BM'nin Kosova Temsilcisi Martti Ahtisaari Kosova'ya "uluslararası toplumun gözetimi altında bağımsızlık" verilmesi hakkındaki planını açıkladı. Bu planı Rusya reddetmiş fakat ABD'nin de desteklemesi üzerine Kosova 2008 yılında tek taraflı bağımsızlığını ilan etti.

Şekil 2: <https://images.app.goo.gl/f7wsyLaU8yFmHgLT8>

⁸ Halis Ayhan, "Kosova'nın Bağımsızlığı Sürecinde Uluslararası Güçlerin ve Türkiye'nin Tutumu", T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Avrasya Etüdleri 33 (2008)

Sırpların Talebi Ne?

Sırbistan Kosova'nın bağımsızlığını kabul etmiyor, Kosova içerisinde yaşayan Sırp azınlıklarsa Kosova yerine Sırbistan'a bağlı olduklarını ifade ediyorlar. Hâl böyle olunca Kosova içerisinde

Şekil 3: <https://www.balkannews.com.tr/kosova/abd-temsilcisi-sirp-belediyeler-birligi-sirp-cumhuriyeti-gibi-h5589.html>

Sırpların yoğunlukta olduğu bölgelerde zaman zaman gerginlikler artabiliyor. Bunun da son örneği, plaka krizi ve ardından gelen seçim süreci oldu.

Kosovalı Sırp, Kosova'nın içinde Sırbistan'a bağlı bir "Sırp Belediyeler Birliği" kurulmasını istiyorlar. Sırp Belediyeler Birliği planı ilk olarak eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'nin Kosova-Sırbistan meselesinde arabuluculuk yaptığı diyalog görüşmelerinde önerilmişti. 2011'de Avrupa Birliği (AB) arabuluculuğunda başlayan bu diyalog süreci kapsamında 2013'te Kosova içerisinde "Sırp Belediyeler Birliği" kurulmasını öngören anlaşmayı Kosova, 'öz yönetimine bir tehdit ve ülke bütünlüğüne zarar' olarak gördüğü için bu hâliyle uygulamaya sokmak istemiyor.

Sırp Belediyeler Birliği Nedir?

Belediyeler birliği planı, Kosova'daki Sırların kendi yerel kurumlarını kurabilmelerini ve bu kurumların da Sırbistan'la doğrudan bağlantılı olabilmesine imkân tanıyor. Ayrıca tasarıya göre Kosova'da Sırların çoğunlukta yaşadığı bölgelerde kurulan bu belediyeler, Sırbistan'dan finansal destek alabilmesini ve ayrıca Sırlara özel bazı hakların tanınmasını da sağlıyor.

Sırp Belediyeler Birliği kurulduğu takdirde birlik, Kosova'nın %5'lik nüfusunu içine dahil etmekle beraber daha önemlisi coğrafya bakımından da %30'luk kısmını kaplayacak. Dikkat çeken bir diğer nokta ise, birliğin içinde kalan yer altı zenginlikleri, doğal alanlar ve diğer mekanlar da birliğin yetkisine bırakılacak olması.⁹

Bu birliğin kurulmasını kararlaştıran anlaşma imzalandığında muhalefet kesiminde olan Albin Kurti (güncel Kosova Başbakanı), bu birliğin kurulmasına karşı çıkan isimlerin başında geliyordu. Başbakan olduktan sonra da birliğin ülke bütünlüğüne zarar verecek maddeleri içeren hâliyle kurulamayacağını ifade eden Albin Kurti; ancak maddelerde değişiklik yapılırsa ve bazı şartlar yerine getirilirse durumun değerlendirilebileceğini ifade ediyor. Fakat Sırbistan'da bazı Sırp kesimler bu koşulları tamamen reddederken, normalleşme görüşmelerini de ülkeye ihanet olarak görüyorlar. Hatta iki ülke arasındaki bu görüşmelere karşı çıkan kesimlerin, gerçekleşen görüşmelerin kapsamını eleştirerek Sırbistan'da protestolar yaptıkları görülmüştü.¹⁰

⁹ Liburn Mustafa, "Sırp Belediyeler Birliği Kosova'yı Bosnalastırarak Mı?", Anadolu Ajansı, Son Güncelleme: 18 Ocak 2016, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/sirp-belediyeler-birligi-kosovayi-bosnalastiracak-mi/504963> , (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023)

¹⁰ "Serbian Nationalists March in Protest Against Kosovo Talks", Reuters, 5 Mart 2023, <https://www.reuters.com/world/europe/serbian-nationalists-march-protest-against-kosovo-talks-2023-03-05/> (Erişim Tarihi: 9 Temmuz 2023)

Şekil 4: A protest of Serb nationalists and Orthodox Christians against a Western plan aimed at mending ties between Serbia and its former province Kosovo, in Belgrade, Serbia, March 5, 2023. REUTERS/Marko Djurica

Fransız-Alman Planı Nedir ve Bu Plan Gerilimi Sonlandırır Mı?

Plaka kriziyle beraber artan gerilimlerin nihayete erebilmesi ve her iki ülkenin de haklarının korunmaya alınması maksadıyla Fransız-Alman planı diye isimlendirilen bir plan daha gündeme gelmiştir. Normalleşme için her iki ülkeden de belirli taahhütler ve tavizler vermesi beklenen bu planın da en önemli parçalarından birini Sırp Belediyeler Birliği oluşturuyor.¹¹

Kosova'dan bu birliği kurması beklenirken Sırbistan'dan ise Kosova'nın bütünlüğünü tesis etmesini engelleyen engelleri kaldırması ve Kosova'nın bağımsız olarak uluslararası kuruluşlara

¹¹ Mustafa Çuhadar, "Sırp Belediyeler Birliği ve Fransız- Alman Planı", ANKASAM, 15 Mart 2023, <https://www.ankasam.org/sirbistan-kosova-gerilimi-ve-fransiz-alman-planı/> (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023)

girebilmesinin kabul etmesi istenmekte. Fakat Sırp Belediyeler Birliğinin ülke bütünlüğüne zarar vereceğine inanan Kurti, birliğin bu haliyle kurulmasını kesinlikle reddediyor.

Kosova Ne İstiyor?

Geçtiğimiz süreçte ise AB'nin Kosova'ya yönelik baskıları sonrasında Kosova Başbakanı Albin Kurti, birliğin kurulabilmesinin ancak 6 şarta bağlı olduğunu belirten açıklamalarda bulundu. Bu şartları da;

- Kosova anayasasına uygunluk
- Birliğin tek etnikli olmaması ve kamu gücü taşımaması
- Topluluklar arasında karşılıklı ilkesi uygulanması (Sırbistan'da Kosova'daki Sırlardan da ha fazla Arnavut bulunduğunu hatırlatan Kurti, Kosova'daki Sırların hakları Sırbistan'daki Arnavutlar için de geçerli olması gerektiğini belirtiyor.)
- Birlik kurulmadan önce Sırbistan'ın kuzeydeki paralel kurumlarının kapatılması ve tüm illegal silahların teslim edilmesi
- İki ülkenin bağımsızlıklarının karşılıklı olarak tanınması ve Sırbistan'ın Kosova ile ikili ilişkilerinde BM ilkelerini kabul etmesi
- Sırbistan Cumhurbaşkanı'nın Kosova'nın AB'ne üyelik başvurusunun kabul edilmemesi adına beş AB ülkesine ve diğerlerine gönderdiği mektupları geri çekmesi

şeklinde açıklayan Albin Kurti söz konusu şartların sağlanması halinde birliğin değerlendirmeye alınabileceğini, aksi taktirde böyle bir şeyin mümkün olmadığını ifade etti.¹²

¹² Eren Beksaç, Lejla Biogradlija, "Kosova Başbakanı Kurti, Ülkesinde "Sırp Belediyeler Birliği" Kurulabilmesinin Şartlarını Açıkladı", Anadolu Ajansı, 2 Şubat 2023 <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kosova-basbakani-kurti-ulkesinde-sirp-belediyeler-birligi-kurulabilmesinin-sartlarini-acikladi/2804764> (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023)

Rusya'nın Kosova- Sırbistan Meselesine Bakışı

Balkanlar, Rusya ile Avrupa'yı ve dahî diğer güçleri birbirine bağlayan önemli enerji koridorlarından ve bu da onu her dönem önemini koruyan jeostratejik bölgelerden birisi hâline getiriyor. Enerji aktarımında alternatif yollara ihtiyaç duyan Rusya için elbette bu durum çok daha anlamlı. Tabii bunun yanı sıra Rusya'nın bölgeye olan ilgisini güçlendiren iki unsur daha var ki bunlardan birisi "Slavlık" diğeri ise dini ortaklık yani "Ortodoks Hristiyanlık". Bu yönüyle Rusya'nın bölgeye yönelik politikalarını temellendirmede her iki unsuru da kullandığını ve bu ortaklıklar üzerinden bölgedeki nüfuzunu inşa etmeye çalıştığını görmek mümkün.

Geçmişten günümüze Pan-Slavist bakış açısını ve Ortodoks Hristiyanlığı öne sürerek bölge ülkeleriyle bağlantısını korumaya çalışan Rusya, bölgede Sırlarla ve Sırbistan'la daha sıkı ilişki kurabiliyor. Böylelikle Rusya, Avrupa topraklarında kendini destekleyen müttefiklikler sağlayarak bu durumu kendi lehine kullanmaya çalışıyor. Bu minvalde Rusya, Kosova- Sırbistan meselesinde Sırbistan'ın yanında olduğunu yinelerken¹³; Sırbistan da Rusya- Ukrayna savaşında olduğu gibi birçok meselede Rusya'nın tarafında tutum sergiliyor. Fakat iki ülkenin birbirini destekleyen bu açıklamaları ticari ilişkilerin de çok iyi ve işlevsel olduğu anlamına gelmiyor. Ki, ticari ilişkilerde Batı ile kurulan diyalogun daha yoğun olduğunu görmekteyiz.

Bölge devletlerinin AB'ye olan meyli ve ticari bakımından AB ülkeleri ile kurulan diyalogların daha fazla oluşu, Batı ülkelerinin bölgede Rusya'ya nazaran daha aktif ve çekici olduğunu gösteren etmenlerden birisi. AB'ye olan bu ilginin Kosova- Sırbistan arasındaki sorunlara bir çözüm olup olamayacağı ise tartışma konusu.

¹³ "Rusya: Kosova Geriliminde Sırbistan'ın Yanındayız", En Son Haber, <https://www.ensonhaber.com/dunya/rusya-kosova-geriliminde-sirbistanin-yanindayiz> (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2023)

AB ve ABD'nin Sürece Etkisi

Kosova'nın da Sırbistan'ın da önemli hedeflerinden birisi Avrupa Birliği'ne girmek. Hâl böyle olunca, her iki ülkenin de ortak arzusu olan AB'ye girme isteklerini gerçekleştirebilmek için temel adım, yine bölgesel sorunlarını çözmekten geçiyor. Bunun için Avrupa Birliği'nin ve ABD'nin Kosova'ya belediye birliğini kurması yönündeki baskıları artarken, Kosova'da ise Sırp Belediyeler Birliği'nin Kosova'yı "Bosna'laştırmasından" endişe ediliyor.

Bosna Hersek'te savaşı bitiren anlaşma olan Dayton Anlaşması'nın ardından Bosna Hersek'in içinde bir Sırp Cumhuriyeti kurulması kararlaştırılmıştı. Son kertede ise Bosna Hersek'teki bu sistem, ülkenin bütünleşmesini engellemekle kalmayıp görüş ayrılıkları yüzünden devlet için önemli kararların alınmasını da geciktiren -hatta engelleyen- bir hâle gelmiş durumda. Şimdi ise Kosova'da belediyeler birliği adı altında Sırpların böyle bir birlik kurması fikri, Kosova'yı endişelendiriyor.

Sırplar tarafında ise barış görüşmelerinin Kosova'nın bağımsızlığını fiilen kabul edilmesine gidecek yolu açma ihtimali, mecliste ve halkta büyük tepkilerle karşılanıyor. Belgrad yönetiminin bu planı -ülke içindeki tepkilere rağmen- kabul etmesi hâlinde, tarafların hızlıca AB'ye girebilmeleri de bir şüphe konusu. Diğer taraftan Kosova'yı hâlâ tanımayan AB devletlerinin bulunuyor oluşu, AB'yi Kosova için güvenilmez bir ortak hâline getiriyor. Hâl böyle olunca da taraflar arasındaki uzlaşma çalışmaları sonuçsuz kalıyor.

Etno-Federalizm Bu Meselede Gerçekten Çözüm Olur Mu?

Farklı etnik grupların ya da ulusların kendi toplumsal özerkliklerini korurken, yer aldıkları devletin de siyasal bütünlüğünü garanti altına almasını amaçlayan yapılara etno-federal yapılar ismi veriliyor.¹⁴ Bu sistemin işleyen yapısını ise İsviçre örneğinde görmek mümkün.

Peki çokça tartışılan ve etnik temele dayalı bir oluşum niteliğindeki Sırp Belediyeler Birliği'nin hayata geçirilmesi, Kosova'da da problemlerin çözümüne yardım edecek bir yapıda mıdır? Diğer bir deyişle etno-federal yapı, Kosova'nın sorunlara karşı çözümün kapısını aralar mı?

Etno-Federalizm'in Kosova'da etkisinin ne olabileceğine dair tezinde Tüysüzoğlu, Etno federal yapıların ülke bütünlüğüne de zarar vermeden işlemesi, ülkede etnik kimliklerin de üstünde çatı bir aidiyetin mümkünlüğüne gerektirdiğini ifade ediyor. Diğer bir deyişle etnik aidiyetlerin, devlete olan aidiyetten daha baskın olduğu durumlarda sistem çıkmaza girerken, devletin gelişmesini de engeller hâle getirebiliyor. Milliyetçiliklerin fazla baskın olduğu Balkanlarda böyle bir sistemin işlemesi ise çok zor. Bireylerin ya da grupların kendi grubunu/milletini öncelemesini beraberinde getirecek konjonktürde bu sistem, ülkeler için sistemden ziyade "sistemsizlik" getirebiliyor. Bosna Hersek'te kurulan siyasi yapı da bunun bir tescili niteliğinde.

¹⁴ Göktürk Tüysüzoğlu, "Etno-Federalizm Kosova'daki Siyasal Krizi Çözebilir mi?", T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, Avrasya Etütleri 46 (2014), 11.

Peki Çözüm Ne ve Kosova- Sırbistan Meselesinde Türkiye Arabulucu Olabilir Mi?

Türkiye, Balkanlar'a hem coğrafi hem de kültürel yakınlığı hasebiyle doğal bir stratejik partner konumunda. Bunun yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu dönemine uzanan tarihi ortaklık, bölge halkının Türkiye'ye olan bakışına da büyük oranda olumlu yansıyor. Bilhassa bölgede yaşayan Türk ve Müslüman nüfusunu

Türkiye'ye yönelik bu olumlu bakışta üst sıralara koymak mümkün. Fakat Türkiye'nin sadece dini ya da etnik unsurlar temelinde bölgeye baktığını söylemek de eksik olacaktır.

Balkanlar, Türkiye'nin ekonomik ve güvenlik açısından da önem verdiği bölgelerden. Çünkü bölgenin kalkınması ve istikrarlı olması, Türkiye'de de hem sınır dışında hem içinde daha güvenli bir ortamın sağlanması anlamına geliyor. Diğer taraftan bölgede yaşanan huzursuzluklar, Türkiye'nin de olumsuz etkilenmesi demektir. Bu yüzden Balkanlar'ın etnik kavgalardan uzak, huzur ve refah içerisinde olması, Türkiye için de temel istek ve hedeflerden. Türkiye'nin bu temenni doğrultusunda bölge ülkeleriyle gerek ticari gerek kültürel, gerekse diplomatik yakınlıkları arttırmayı hedefleyen aktif akıllı güç politikalarını izlediği görmekteyiz.

Türkiye'nin Balkanlar'daki politikalarını incelediğimizde, bölge ülkeleriyle ilişki kurarken dini ya da etnik ayrım gözetmediğini görüyoruz. Buna örnek olarak bölgeden Sırbistan başta sayılabilecek şekilde birçok ülkeye yaptığı yatırımları gösterebilmek mümkün. Bilhassa Saraybosna-Belgrat Otoyolu projesi Türkiye'nin önem verdiği projelerden birisi. Türkiye'nin Sırbistan'la da kurduğu ilişkiler kimi zaman eleştirilere tâbi tutulsa da aslında bu yakınlık; bölgedeki Türkler, Arnavutlar

Şekil 5: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kucuk-schengen-bati-balkanlar-da-ab-ye-alternatif-mi/1674852>

ve Boşnaklar için olumlu getirileri olan bir yapıya sahip. Ki Sırbistan'la bölgedeki Müslümanlar ve diğer etnik gruplar arasındaki tansiyon yükselmelerinde Türkiye'nin, taraflarla aktif görüşmeler yaparak gerginliğin düşmesine nasıl katkı sağladığını görmek mümkün.

Türkiye'nin Sırbistan'la kurduğu ilişki her ne kadar iyi seviyede de olsa Türkiye'nin, Sırbistan'ın yakın geçmişte Boşnak Müslümanlara yaptıklarını göz önüne almadan hareket ettiği söylenemez. Örneğin, son dönemde Türkiye'nin savunma sanayisinde gerçekleştirdiği atılım bölgedeki ülkelerin de dikkatini çekiyor. Hatta bu konuda Sırbistan Cumhurbaşkanı Vucic de Bayraktar TB2'lere olan ilgisini ve isteğini belli etmişti. Fakat Türkiye, Sırbistan'ın bu talebine olumlu yanıt vermezken Kosova'ya ise söz konusu Bayraktar TB2'leri temin etti. Türkiye bu hareketi ile, bölge politikalarında bölgenin istikrarını öncelerken etnik ayrım gözetmediğini ama diğer bir taraftan Balkanlar'ın yakın tarihini de unutmadığını bölge halkına göstermiş oldu.

Türkiye'nin Balkanlar'la kurduğu ilişkilerde her daim istikrarı destekleyen tutum sergilemesi ama bunu da geçmişi göz ardı etmeden yapması, Türkiye'yi bölge adına güvenilir bir ortak yapmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye, Kosova- Sırbistan barış görüşmelerinde de aktif bir rol üstlenebilecek yapıya sahiptir ki Türkiye'nin Rusya-Ukrayna krizinde üstlendiği arabulucu rol bu duruma örnek olarak verilebilir. Rusya-Ukrayna Savaşı'nda Türkiye'nin Tahıl Koridoru gibi küresel çapta olumlu etki oluşturan anlaşmalarda öncü rol alışı ve ülkelerle çok yönlü ilişkiler kurması, artık Türkiye'nin dengeleyici ve aktif bir aktör olarak masada olduğunu göstermektedir.

Kosova-Sırbistan arasındaki meselede çözüm masasında temel bilinç, iki tarafın da istek ve arzularını anlayarak bölgede kalıcı barışı tesis etmek olmalıdır. Etnik yahut mezhepsel kimliklerin öncelendiği koşullarda "pozitif barış"ın inşası mümkün değildir. Bu sebeple her iki ülkeyle de olumlu ilişkiler geliştirmiş, stratejik bir ortak olan Türkiye'nin bölgenin sorunları hakkında çözüm önerilerinde öncü olması mümkündür ki hatta gerilimlerin üst safhalara çıkmasını engellemek için öncü olması artık zaruridir denebilir.

Sonuç

Sonuç olarak, etno-federal yapılar Balkanlar için kalıcı çözüm sunacak yollardan biri gibi görünmüyor. Priştine yönetimi de bunu bildiği için kendi içinde böyle bir birliğin kurulmasını istemiyor. Bölge ülkeleri için artık “sorunların dondurulmasına” değil, gerçekten “çözülmesine” ihtiyaç var. Bu konuda da her iki ülkenin güven duyduğu partnerlerin arabulucu olarak ve çıkar gözetmeden masaya oturması gerekiyor. Bu minvalde Türkiye, bölge için önemli partnerlerden birisi olabilir. Çünkü hem Sırbistan’la hem de Kosova’yla diyalog hâlinde olup bölgede çıkarsızca faaliyet göstermesi Türkiye’yi Balkanlar’da güvenilir partnerlerden biri hâline getiriyor.

Bu durumun çözüm sürecinde ise dikkat edilmesi gereken önemli unsur, milliyetçilikleri pekiştirecek siyasi yapılara müsamaha gösterilmeden her iki kimliğin de haklarının koruma altına konularak bir yolun bulunması olacak. Bölgesel huzurun ve iş birliklerinin artması hâlinde Balkanlar’ın istikrarı, Türkiye’nin de istikrarı demek olduğu gibi; bu devletlerle iş birliklerinin istikrar ortamında güçlendirilmesi, ülkelerin ve bölgenin de “söz sahibi devletler”e dönüşmesinin yolunu açacaktır.

Kaynakça

- Tüysüzoğlu, Göktürk. “Etno-Federalizm Kosova’daki Siyasal Krizi Çözebilir mi?”. T.C. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. Avrasya Etütleri. 7-37. <https://docplayer.biz.tr/194413878-Etno-federalizm-kosova-daki-siyasal-krizi-cozebilir-mi.html>
- Beksaç, Eren. Biogradlija. Lejla “Kosova Başbakanı Kurti, ülkesinde “Sırp Belediyeler Birliği” Kurulabilmesinin Şartlarını Açıkladı”. Anadolu Ajansı. Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kosova-basbakani-kurti-ulkesinde-sirp-belediyeler-birligi-kurulabilmesinin-sartlarini-acikladi/2804764>
- Mustafa, Liburn. “Sırp Belediyeler Birliği Kosova’yı Bosnalastırarak mı?”. Anadolu Ajansı. Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/sirp-belediyeler-birligi-kosovayi-bosnalastiracak-mi/504963>
- Ayhan, Hasan. “Kosova’nın Bağımsızlığı Sürecinde Uluslararası Güçlerin ve Türkiye’nin Tutumu”. Avrasya Etüdleri 33 (2008): 113-134

“Serbian Nationalists March in Protest Against Kosovo Talks”, Reuters. Erişim Tarihi: 9 Temmuz 2023. <https://www.reuters.com/world/europe/serbian-nationalists-march-protest-against-kosovo-talks-2023-03-05/>

Çuhadar, Mustafa. “Sırp Belediyeler Birliği ve Fransız- Alman Planı”. ANKASAM. Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2023. <https://www.ankasam.org/sirbistan-kosova-gerilimi-ve-fransiz-alman-planı/>

Sulaj, Agim. “Kosovalı Sırlar Ülkedeki Kurumlardan Çekildiklerini Açıkladı”. Anadolu Ajansı. Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kosovalı-sırlar-ülkedeki-kurumlardan-çekildiklerini-acıkladı/2730648>

“Kosova Sırbistan Gerginliği Neden Devam Ediyor?”. VOA Türkçe. Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2023. <https://www.voaturkce.com/a/kosova-sirbistan-gerginligi-neden-devam-ediyor-/7118597.html>

Başaran, Doğacan. “Priştine Yönetimi Sırp Belediyeler Birliği Önerisini Kabul Edecek Mi?”. Erişim Tarihi: 11 Temmuz, 2023. <https://www.ankasam.org/pristine-yonetimi-sirp-belediyeler-birligi-onerisini-kabul-edecek-mi/>

“Balkanlarda Bitmeyen Hesaplaşma: Kosova’da Neler Oluyor?”. NTV. Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2023. <https://www.ntv.com.tr/dunya/balkanlarda-bitmeyen-hesaplasma-kosovada-neler-oluyor,EQYUc0lvK0iNLJbdLp8FIA>

Çağ, Galip. TASAM. Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2023. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/70122/kosovada_buyuyen_gerilim_ve_herkese_yakin_bir_savasin_sesleri

Beksaç, Eren. Biogradlija, Lejla. “Kosova Başbakanı Kurti Ülkesinde Sırp Belediyeler Kurulabilmesinin Şartlarını Açıkladı”. Anadolu Ajansı. Erişim Tarihi: 11 Temmuz, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kosova-basbakani-kurti-ulkesinde-sirp-belediyeler-birligi-kurulabilmesinin-sartlarini-acıkladı/2804764>

Demirtaş, Birgül. “Kosova’daki Gerginliğin Analizi: Negatif Barış Ve Ötesi”. Fikir Turu. Erişim Tarihi: 12 Temmuz, 2023. <https://fikirturu.com/jeo-politik/kosovadaki-gerginligin-analizi-negatif-baris-ve-otesi/>

“Kosova ve Sırbistan’dan Tarihi Adım”. Al Jazeera Türk. Erişim Tarihi: 11 Temmuz, 2023. <https://www.aljazeera.com.tr/haber/kosova-ve-sirbistandan-tarihi-adim>

“Kosova ve Sırbistan Arasında ‘Plaka’ Krizi: Priştine’de İki Hükümet Binasına Saldırı Düzenlendi”. Euronews. Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2023. <https://tr.euronews.com/2021/09/26/kosova-ve-sirbistan-aras-nda-plaka-krizi-pristine-de-iki-hukumet-binas-na-sald-r-duzenlend>

Jakupi, Zylfije Adem. Biogradlija, Lejla. “Kosova Ve Sırbistan, ‘Plaka’ Krizini Sonlandıran Anlaşma Gereği Birliklerini Geri Çekti”. Anadolu Ajansı. Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2023. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kosova-ve-sirbistan-anlasma-gereği-birliklerini-geri-çekti/>

aa.com.tr/tr/dunya/kosova-ve-sirbistan-plaka-krizini-sonlandiran-anlasma-geregi-birliklerini-geri-cekti/2381273

“Kosova-Sırbistan Gerginliği: İki Ülke Arasında Neler Yaşandı?” BBC Türkçe. Erişim Tarihi: 11 Temmuz, 2023. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c28gzrj70p7o>

“Kosova, Sırbistan ile Gerginliğe Neden Olan Kararı Bir Ay Erteledi”, BBC Türkçe. Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2023. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cl57vkwd04po>

“Kosova ve Sırbistan “Plaka Krizi”nde Uzlaşamadı”. TRT Haber. Erişim Tarihi: 11 Temmuz, 2023. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/kosova-ve-sirbistan-plaka-krizinde-uzlasamadi-725103.html>

“Kosova’da Plaka Krizi: İstifa Eden Sırp Kökenli Polislerin Yerine AB Güvenlik Güçleri Geçti”. Euronews. Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2023. <https://tr.euronews.com/2022/11/19/kosovada-plaka-krizi-istifa-eden-sirp-kokenli-polislerin-yerine-ab-guvenlik-gucleri-gecti>

“Serbian Nationalists March İn Protest Against Kosovo Talks”. Reuters. Erişim Tarihi: 11 Temmuz, 2023. <https://www.reuters.com/world/europe/serbian-nationalists-march-protest-against-kosovo-talks-2023-03-05/>